

Kriisisuunnitelma

IISALMEN PERUSOPETUS 2023

Sisällysluettelo

1.	Kriisitilanteiden ennaltaehkäisy.....	3
2.	Koulun kriisiryhmä	3
3.	Tiedottaminen	3
4.	Toimintamalleja eri kriisitilanteissa	5
4.1	Oppilaan poissaolot	5
4.2.	Oppilaan väkivaltainen käyttäytyminen opettajaa / muuta henkilökuntaa kohtaan	5
4.3.	Opettajan/ muun henkilökunnan jäsenen väkivaltainen käyttäytyminen oppilasta /muuta henkilökuntaa kohtaan.....	6
4.4.	Ulkopuolisen henkilön väkivaltainen käyttäytyminen koulussa	6
4.5.	Vakava väkivaltatilanne koulussa.....	6
4.6.	Väkivalta- ja vaaratilanteiden ennaltaehkäiseminen	7
4.7	Oppilaan onnettomuus/ tapaturma koulussa	7
4.8	Henkilökuntaan kuuluvan työntekijän onnettomuus koulussa.....	8
4.9	Muut koulua koskevat onnettomuudet	9
4.10.	Oppilaan tai työntekijän vakava sairaus, vamma tai poikkeavuus	10
4.11.	Masentuneisuus.....	10
4.12.	Itsemurhan uhka	11
4.13.	Oppilaan läheisen kuolema.....	12
4.14.	Henkilökunnan jäsenen läheisen kuolema	12
4.15.	Oppilaan kuolema, koulun henkilöstöön kuuluvan työntekijän kuolema	13
4.16.	Itsemurha	16
4.17.	Lapsen ja nuoren surureaktioita	17
4.18.	Muita kriisejä työyhteisössä.....	17
5.	Kriisin käsittely ja jälkihoito	18
5.1.	Opiskeluhoitoyhdyssä, henkilökunnan ja oppilaiden kanssa.....	18
5.2.	Ulkopuoliset kriisit ja tiedotusvälineet	19
5.3.	Mediakasvatus kriisien käsittelyn tukena.....	20
5.4.	Miten suojata lapsia medialta	22
6.	Arviointi kriisitilanteen jälkeen.....	23
7.	SPR:n ohjeita kriisitilanteessa toimimiseen	23

8. Keskeistä lainsäädäntöä	25
9. Puhelinnumeroita kriisitilanteeseen	25
10. Lähteitä ja linkkejä kriisien käsittelyyn	26

1. Kriisitilanteiden ennaltaehkäisy

Osa kriisitilanteista on sellaisia, joiden syntymistä voidaan ehkäistä valistus- ja kasvatustyöllä sekä valvomalla toimintoja asianmukaisesti. Kriisisuunnitelmaan perehtyminen, koulussa annettava liikenne- ja terveystieteiden sekä ihmissuhdekasvatus edesauttavat kriisitilanteiden ennaltaehkäisyä.

Kriisitilanteiden syntymistä ennaltaehkäisevää myönteistä ja turvallista ilmapiiriä voidaan kehittää mm. seuraavilla tavoilla:

- esi- ja alkuopetuksen yhteistyö
- kaikkien luokka-asteiden yhteistyö
- kummi- ja tukioppilastoiminta
- saattaen vaihto eri nivelkohdissa ja opettajan vaihtuessa
- koulukiusaamiseen puuttuminen heti ja perusteellisesti eri menetelmin
- valvonta eri tilanteissa ja henkilökunnan kokonaisvastuu
- koulun järjestyssäännöt
- yhteistyö vanhempien ja koulun henkilökunnan välillä
- oppilaiden kannustaminen vastuuseen ja omatoimisuuteen
- opiskeluhuoltoryhmän säännöllinen kokoontuminen ja työn sisällön kehittäminen koulun opetus- ja työsuunnitelmaa tukevaksi
- moniammatillinen yhteistyö mm. koulu-, sosiaali- ja terveystoimen ammattilaisten kanssa

2. Koulun kriisiryhmä

Koulun kriisiryhmänä toimii koulun opiskeluhuoltoryhmä ja/tai johtoryhmä. Rehtori harkitsee kokoonpanon kunkin kriisitilanteen mukaan. Rehtorin ollessa estyneenä, vararehtori yhdessä johtoryhmän/oppilashuoltoryhmän kanssa toimii kriisiryhmän toimeenpanijana.

Kriisitilanteissa kriisiryhmä

- kutsutaan koolle rehtorin ja opettajan avuksi, kokoonkutsujana voi olla rehtori tai joku johtoryhmän jäsenistä
- mieltii jatkotoimenpiteet yhdessä opettajien ja kodin kanssa
- harkitsee / ohjaa ulkopuolisen avun hakemisessa oppilaille ja henkilökunnalle
- huolehtii kriisitilanteen jälkipuinnin ja seurannan järjestämisestä

3. Tiedottaminen

Rehtori perehdyttää koulun henkilökunnan kriisisuunnitelmaan. Pelastussuunnitelma on sähköisenä Pelsu-järjestelmässä sisältäen toimintaohjeet, koulun pohjapiirrokset, työturvallisuuteen liittyvät raportit ja pöytäkirjat jne. Jokainen henkilökunnan jäsen kuittaa nimikirjoituksellaan tutustuneensa suunnitelmaan.

Syyslukukauden alussa varataan henkilökunnan kokouksessa aikaa turvallisuusasioille ja kriisisuunnitelmalle. Tarvittaessa ja kriisi/muutostilanteissa yhteistä kokousaikaa lisätään. Luokissa opettajat käyvät turvallisuusasiat ja kiusaamisen vastaisen toiminnan ikätasoisesti läpi. Koulun yhteisissä tilaisuuksissa teemat ovat esillä. Lisäksi tiedotuskanavina voidaan käyttää esim. vanhempainiltoja, Wilmaa ja koulun kotisivuja.

Tiedottaminen kriisitilanteissa

Kriisiviestinnässä noudatetaan lisälmen kaupungin linjauksia. Kriisiviestinnässä yksikköjen esimiehet vastaavat oman yksikkönsä sisäisestä tiedottamisesta ja sivistys- ja hyvinvointi toimialajohtaja ulkoisesta.

1. Rehtorille tiedottaminen

- henkilö, joka on saanut tiedon tapahtuneesta, tiedottaa siitä rehtorille
- rehtori selvittää ketä asia koskee, mitä on tapahtunut ja missä, miten kaikki tapahtui ja mitä tapahtumasta tiedetään
- rehtori päättää tavan, miten ja mitä asiasta kerrotaan oppilaille, koko henkilökunnalle ja opettajille. Tarvittaessa rehtorin apuna on vararehtori ja/tai koulun johtoryhmä.
- jos rehtori ei ole paikalla, asian hoitaa vararehtori tai joku paikalla olevista opettajista

2. Kriisiryhmän toiminta: tiedottaminen

- Tarvittaessa rehtori voi kutsua koolle kriisiryhmän, joka päättää yhdessä rehtorin kanssa tavan, miten asiasta kerrotaan oppilaille, koko henkilökunnalle ja opettajille.

3. Henkilökunnan toiminta: tiedottaminen

- henkilökunta tiedottaa asioista rehtorin antamien ohjeiden mukaan

4. Tiedottaminen koulun ulkopuolelle

- kaikki tiedottaminen koulun ulkopuolelle tapahtuu ensisijaisesti rehtorin kautta

Kriisiviestinnällä tarkoitetaan tehostettua ja nopeaa viestintää odottamattomissa tilanteissa, joissa oppilaitoksen toimintaedellytykset tai muu etu ovat uhattuina. Kriisiviestinnän kulmakivi on oikean tiedon välittäminen oikeille kohderyhmille. Tämä edellyttää ennakoitua, harkintaa ja suunnittelua. Kriisi saa aikaan inhimillisen tarpeen saada tietoa tapahtumasta ja sen seurauksista. On tärkeää miettiä, keneen tapahtunut vaikuttaa, kenen pitää saada tietoa tehtävien hoidon näkökulmasta ja keitä muita olisi hyvä informoida. Onnistunut viestintä kriisitilanteessa ehkäisee myös turhia pelkoja ja huhuja.

Kriisiviestinnän tarkoituksena on, että kaikilla, niin oppilaitoksen sisällä kuin ulkopuolisilla yhteistyötahoilla on yhtenevä käsitys tilanteesta. Oppilaitoksen kriisitilanteissa ensisijainen kohderyhmä on aina oma henkilöstö ja oppilaat.

Kriisiviestinnässä rehtori vastaa yhteistyössä kriisiryhmän kanssa oman oppilaitoksensa sisäisestä tiedottamisesta henkilökunnalle, oppilaille ja huoltajille. Häiriö- ja poikkeusoloissa käytetään lähtökohtaisesti samoja tuttuja välineitä kuin normaalioloissa. Oppilaitosten tärkein kriisiviestinnän kanava huoltajille on Wilma.

Ensisijaisesti käytetään nopeita ja tehokkaita sähköisiä välineitä: Wilmaa, sähköpostia, oppilaitoksen

verkkosivuja ja (ryhmä)tekstiviestejä. Ulkoisen tiedottamisen vastuut sovitaan sivistys- ja hyvinvointi toimialajohtajan. Medialle kerrotaan vain faktat. Asian parhaiten tunteva antaa lausunnot.

Isoissa kriiseissä sivistys- ja hyvinvointi toimialajohtaja vastaa ulkoisesta tiedottamisesta eli hän antaa lausunnot ja vastaa median kysymyksiin. Tiedottamisvastuu voi olla myös kaupunginjohtajalla. Sosiaalisen median kautta voi välittää virallisia kaupungin tiedotteita. On tärkeää seurata niihin tulevia kommentteja ja ohjata tarvittaessa kommentoija virallisen tiedon äärelle. Viralliset sosiaalisen median kanavat kriiseissä ovat Iisalmen kaupungin Facebook- ja Instagram-tilit.

Oppilaitosten omilla somekanavilla ei käydä keskustelua oppilaitosta kohdanneesta kriisistä. On tärkeää, että kodeille annetaan tietoa oppilaitoksen kriisisuunnitelmasta sekä siihen sisältyvistä kriisiviestinnän periaatteista jo ennakolta. Kun kriisi kohtaa opiskelijayhteisön, tulee myös huoltajien tietää, miten eri tilanteissa toimitaan ja viestitään, mistä tai keneltä saa tarvittaessa apua tai lisätietoa.

4. Toimintamalleja eri kriisitilanteissa

4.1 Oppilaan poissaolot

Opetuksen järjestäjän tulee seurata perusopetukseen osallistuvan oppilaan poissaoloja ja ilmoittaa luvattomista poissaoloista oppilaan huoltajalle. Oppivelvollisen huoltajan on huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua.

Oppilaan säännöllisestä koulunkäynnistä on vastuussa oppilaan huoltaja. Vain sairauden vuoksi oppilas voi olla poissa koulusta sitä etukäteen ilmoittamatta ja lupaa kysymättä. Turvallisuussyistä on hyvä, että oppilaan huoltaja ilmoittaa oppilaan poissaolosta heti ensimmäisen poissaolopäivän aamuna opettajalle esim. puhelimitse tai Wilmalla. Oppilaiden poissaolot kirjataan Wilmaan samana päivänä, kun oppilas on ollut poissa. Poissaolojen yhteenveto tulostetaan Wilmasta arkistoitavaksi lukuvuoden päätyttyä. Poissaolojen seurannassa kiinnitetään erityisesti huomiota useisiin yhden päivän selvittämättömiin poissaoloihin. Luokanopettaja ottaa yhteyttä oppilaan kotiin, mikäli oppilaalla on poissaoloja yli 50 tuntia lukukauden aikana. Tarvittaessa luokanopettaja kutsuu koolle koulupalaverin päättämään asian jatkoselvittämisestä (esim. oppilaan ohjaaminen lääkärin tutkimuksiin).

Poissaolo muun kuin sairauden takia:

- oppilas voi huoltajan kirjallisesta pyynnöstä saada vapaata koulusta luokanopettajan luvalla enintään viisi päivää
- luvan yli viisi päivää kestävään poissaoloon myöntää huoltajan kirjallisesta anomuksesta rehtori
- em. syystä poissa olleen oppilaan on itse huolehdittava (yhdessä huoltajansa kanssa), ettei hän jää jälkeen muun luokan opiskelusta

Perheiden yhteiset lomamatkat tulisi järjestää koulun loma-ajoiksi.

4.2. Oppilaan väkivaltainen käyttäytyminen opettajaa / muuta henkilökuntaa kohtaan

- aikuinen pyrkii rauhoittamaan tilanteen ja puolustaa tarvittaessa itseään

- aikuinen hakee toisen aikuisen avuksi tilanteen selvittämiseen
- jos opettaja ei voi jättää luokan oppilaita väkivaltaisen oppilaan kanssa, eikä näin ollen voi poistua luokasta, hän pyytää toista oppilasta hakemaan rehtorin tai toisen opettajan avuksi
- väkivaltaisesti käyttäytyvä oppilas yritetään saada pois luokasta, mennään keskustelemaan käytävään, tarvittaessa rehtorin luo
- opettaja ottaa yhteyden rehtoriin ja huoltajiin
- asianosainen henkilö, rehtori ja opiskelijahuoltoryhmä arvioivat jatkotoimenpiteiden tarpeen: tarvittaessa kutsutaan oppilaan huoltajat koululle keskustelemaan asiasta
tarvittaessa ulkopuolisen avun hakeminen oppilaalle
tarvittaessa tutkintapyyntö poliisille

4.3. Opettajan/ muun henkilökunnan jäsenen väkivaltainen käyttäytyminen oppilasta /muuta henkilökuntaa kohtaan

- jokainen koulun oppilas sekä työntekijä ovat velvollinen kertomaan asiasta heti rehtorille, tarvittaessa toimialajohtajalle
- rehtori/tarvittaessa toimialajohtaja kuulee oppilasta ja väkivaltaisesti käyttäytynyttä työntekijää (työntekijän oma esimies mukana)
- rehtori/toimialajohtaja ottaa yhteyden oppilaan huoltajiin ja selvittää heille tilanteen
- kuulemisten jälkeen rehtori/toimialajohtaja päättää jatkotoimenpiteistä (tarvittaessa tutkintapyyntö poliisille)

4.4. Ulkopuolisen henkilön väkivaltainen käyttäytyminen koulussa

- opettaja/ rehtori/ muu henkilökunnan jäsen pyrkii rauhoittamaan tilanteen puhumalla
- on hyvä aina hakea toinen aikuinen kaveriksi tilannetta selvittämään, ilmoitus rehtorille mahdollisimman pian (jokaisessa luokka-/työskentelytilassa on puhelinnumerot hätätilanteita varten, oppilaiden kotiluokassa on nimilista luokan oppilaista)
- jos opettaja/muu koulun työntekijä ei voi jättää luokan oppilaita väkivallan uhkan vuoksi, eikä näin ollen voi poistua luokasta, hän pyytää toista oppilasta hakemaan rehtorin tai toisen opettajan avuksi
- ensisijaisesti varmistetaan ja turvataan, etteivät oppilaat ole vaarassa
- heti tieto rehtorille tai opettajainhuoneeseen, jotta turvallisuuden takaamiseksi voidaan tarvittaessa käyttää keskusradiokuulutusta
- jokainen työntekijä ilmoittaa välittömästi rehtorille ja mahdollisuuksien mukaan muille koulun työntekijöille koulun sisällä liikkuvasta mahdollisesti vaaraa aiheuttavasta henkilöstä
- väkivaltainen / uhkaavasti käyttäytyvä henkilö yritetään saada pois luokasta/koulusta – mennään keskustelemaan käytävään /rehtorin luo
- tilanteen vaatiessa kutsutaan poliisi, tarvittaessa otetaan yhteyttä lastensuojeluviranomaisiin (lastensuojelun päivystys)
- rehtori sekä tarvittaessa opettaja, opiskeluhuoltoryhmä ja sivistystoimenjohtaja arvioivat jatkotoimenpiteiden tarpeen

4.5. Vakava väkivaltatilanne koulussa

Jos koulun alueella tapahtuu vakava väkivaltarikos,

- henkilö, joka huomaa tapahtuman, hälyttää paikalle poliisin ja ambulanssin
- väkivallan uhrille annetaan ensiapua heti, kun se vaaratta on mahdollista
- rehtorille ilmoitetaan heti
- suojautuminen sisällä: (tarkemmat ohjeet pelastussuunnitelmassa)

- keskusradiokuulutus
- jos tekijä on koulun alueella, opettaja ja oppilaat pysyvät luokassa, kunnes poliisi tulee paikalle ja antaa ohjeita
- luokan ovi lukkoon, säleverhot kiinni, ei asettauduta oven eteen vaan luokan suojaisimpaan paikkaan
- käytävien väliovet ja ulko-ovet lukkoon
- jos tilanne vaatii koulusta poistumista, noudatetaan onnettomuustilanteiden varalle tehtyä poistumissuunnitelmaa ja poistumisreittejä

Tilanteen jälkeen koulun kriisiryhmä käynnistää rehtorin johdolla tarvittavat jälkihoitotoimenpiteet.

Lisää ohjeita koulun pelastussuunnitelmassa.

4.6. Väkivalta- ja vaaratilanteiden ennaltaehkäiseminen

Luokissa ei pidetä näkyvillä veitsiä, teräviä saksia eikä muita teräesineitä.

Mikäli oppilas järjestyssääntöjen vastaisesti tuo kouluun teräaseen, otetaan se pois ja luovutetaan oppilaan vanhemmalle.

Väkivaltaisesti ja uhkaavasti käyttäytyvä oppilas poistetaan välittömästi käsityöluokasta.

Arviointikeskustelut pyritään pitämään niin, että koululla on muutakin henkilökuntaa paikalla.

Oppilaan huonoon oloon ja ahdistukseen puututaan mahdollisimman varhain käyttäen kaikkia oppilashuollollisia tukitoimia.

Jos kouluun kohdistuu konkreettinen väkivallan uhka, hälytetään poliisi paikalle ja noudatetaan poliisin antamia ohjeita.

Vaara- ja uhkatilanteista tehdään ilmoitus WPro –järjestelmään.

4.7 Oppilaan onnettomuus/ tapaturma koulussa

Välittömät toimenpiteet

- anna potilaalle välitön ensiapu ja estä uusien vaaratilanteiden syntyminen
- tilaa tarvittaessa ambulanssi
- ilmoita tarvittaessa terveydenhoitajalle tai terveyskeskukseen
- pyri pitämään muut oppilaat poissa onnettomuuspaikalta
- ota yhteys rehtoriin / vararehtoriin
- opettaja/rehtori ottaa selvää, ketkä näkivät onnettomuuden
- lähimmän luokan opettaja huolehtii onnettomuusoppilaan opettajan luokasta, kunnes opettaja voi palata työtehtäviinsä
- paikalla oleva opettaja vastaa onnettomuuteen joutuneen oppilaan välittömästä auttamisesta
- henkilökunta (opettajakunta) kutsutaan tarvittaessa koolle ja onnettomuudesta keskustellaan, tarvittaessa rehtori kutsuu paikalle ammattiauttajia

Tiedottaminen

- rehtori tai luokanopettaja ilmoittaa oppilaan kotiin onnettomuudesta
- sekä sopii huoltajan kanssa siitä, minkä verran asiasta tiedotetaan muille oppilaille ja henkilökunnalle
- rehtori kertoo tapahtuneesta opettajille ja henkilökunnalle
- luokanopettajat kertovat tapahtuneesta luokissaan rehtorin antamien ohjeiden mukaan
- tapahtuneesta puhutaan avoimesti, rehellisesti ja konkreettisesti (mikäli lupa huoltajalta)
- oppilaiden tulee saada puhua siitä, mitä ajattelevat ja tuntevat

- tarvittaessa luokanopettaja suunnittelee yhdessä luokkansa kanssa turvallisen kotiin menon, niin ettei oppilaan tarvitse olla yksin kotona
- rehtori tiedottaa onnettomuudesta tarvittaessa muita koteja ja harkitsee koteihin lähetettävän kirjallisen viestin tarpeen
- tarvittaessa rehtori kertoo tapahtuneesta sivistystoimenjohtajalle, joka voi antaa rehtorille ohjeet tapauksen tiedottamisesta muille kouluille ja tiedotusvälineille

Jälkityö

- Ensikeskustelun jälkeen jälkipuinti järjestetään tarvittaessa luokassa 1 - 3 vuorokauden sisällä.
- Jos onnettomuudesta ilmenee myöhemmin jotain uutta ja tärkeää, asiasta tarvittaessa keskustellaan /järjestetään jälkihoitoa.
- Voimakkaasti reagoiville oppilaille ja heidän perheilleen tarjotaan tarvittavaa tukea (esim. koulukuraattori, koulupsykologi, lasten ja nuorten palvelut).
- Onnettomuuden vaatimista jatkotoimista neuvotellaan tarvittaessa vielä kriisi- tai opiskeluhuoltoryhmässä.
- Luokanopettaja tekee tapaturmasta vapaamuotoisen tapaturmaselvityksen (valmis kaavake) ja palauttaa sen /koulusihteerille, joka lähettää oppilaan huoltajan allekirjoitettavaksi korvaushakemuslomakkeen (jonka liitteenä on opettajan tekemä tapaturmaselvitys). Tapaturmaselvitys arkistoidaan
- Kuljetusvastaava huolehtii mahdollisista jatkossa tarvittavista koulukyyditysjärjestelyistä vanhempien lähettämän lääkärintodistuksen perusteella.

Vakuutukset

Kaikki oppilaat kuuluvat kaupungin koulutapaturmavakuutuksen piiriin. Vakuutus kattaa koulutapaturmien hoitoon liittyvät kulut, ei kuitenkaan esim. fysikaalista hoitoa. Tarkemmat tiedot vakuutuksen korvauksista saa koululta.

4.8. Henkilökuntaan kuuluvan työntekijän onnettomuus koulussa

Välittömät toimenpiteet

- anna potilaalle välitön ensiapu
- hälytä paikalle terveydenhoitaja
- ota yhteys terveyskeskukseen
- tilaa tarvittaessa ambulanssi
- pyri pitämään oppilaat poissa onnettomuuspaikalta
- ota yhteyttä rehtoriin, joka tarvittaessa ilmoittaa sivistystoimenjohtajalle tapahtuneesta
- opettaja/ rehtori/ henkilökunta selvittää, ketkä näkivät onnettomuuden
- rehtori ilmoittaa työntekijän kotiin/ lähiomaiselle onnettomuudesta
- muu henkilökunta huolehtii onnettomuuteen joutuneen työntekijän välittömistä työtehtävistä
- rehtori kutsuu tarvittaessa paikalle ammattiauttajia

Tiedottaminen

- rehtori ilmoittaa työntekijän kotiin/ lähiomaiselle onnettomuudesta sekä tiedustelee lähiomaiselta, mitä ja kuinka paljon onnettomuudesta kerrotaan muulle henkilökunnalle ja oppilaille
- rehtori kertoo tapahtuneesta henkilökunnalle, oppilaille tiedotetaan rehtorin ohjeiden mukaan
- tapahtuneesta puhutaan avoimesti (lähiomaisen ohjeita noudattaen)
- opettajan tulee ottaa selvää siitä, ketkä luokasta näkivät onnettomuuden
- oppilaiden tulee saada puhua siitä, mitä ajattelevat ja tuntevat

- tarvittaessa luokanopettaja suunnittelee yhdessä luokkansa kanssa turvallisen kotiin menon, niin ettei oppilaan tarvitse olla yksin kotona
- rehtori tiedottaa onnettomuudesta tarvittaessa koteja
- rehtori kertoo tarvittaessa tapahtuneesta toimialajohtajalle

Jälkityö

- rehtori/ oppilashuoltoryhmä/johtoryhmä päättää jälkipuinnin järjestämisestä
- voimakkaasti reagoiville henkilöille järjestetään/tarjotaan tarvittavaa tukea (esim. koulukuraattori, koulupsykologi, lasten ja nuorten palvelut)
- jos työntekijä joutuu sairaalaan tai olemaan muutoin pitkään poissa töistä, huolehtii rehtori yhteydenpidosta työntekijään ja hänen perheeseensä
- työntekijän työssä jaksamista on hyvä tarkkailla onnettomuuden jälkeen ja tarvittaessa tarjota hänelle apua tai ohjata hänet ammattiauttajille
- tapahtuneesta tehdään vaaratilanne ilmoitus WPro-järjestelmään

4.9. Muut koulua koskevat onnettomuudet

Muilla onnettomuuksilla tarkoitetaan kansainvälisesti, kansallisesti tai paikallisesti merkittäviä suuronnettomuuksia tai kriisitilanteita, jotka aiheuttavat yleistä ahdistuneisuutta ja /tai pelkotiloja ihmisten keskuudessa. Seurausten käsittely koulussa edellyttää rehtorilta suunnittelua ja toimintaa siten, että tilanne pysyy selkeästi johdettuna ja hallittuna. Onnettomuuden seurausten käsittelyssä tarvitaan hienovaraisuutta ja huolenpitoa siitä, että asiat tulevat koulussa käsitellyksi oppilaita sekä henkilökuntaa rauhoittavalla ja tulevaisuuden uskoa vahvistavalla tavalla. Sisäasiainministeriö voi määrätä yleisen suruliputuksen joko koko maahan tai paikallisesti jonkun merkkihenkilön kuollessa tai suuronnettomuuden sattuessa.

Informaation jakaminen

- Rehtori keskustelee tapahtuneesta henkilökunnan kanssa, ja yhdessä todetaan tapahtuneeseen liittyvät faktat, johtoryhmä (tarvittaessa täydennettynä opiskeluhoitoyhmyllä) toimii kriisiryhmänä
- Sovitaan rehtorin ja opettajakunnan kesken asian käsittelytavoista luokissa sekä tiedottamisesta. Pääsääntö on, että koteihin lähetetään tiedote koulun toimintatavoista (ensisijaisesti Wilmalla).
- järjestetään tarvittaessa hiljainen hetki ja suruliputus
- käytetään tarvittaessa asiantuntija-apua
- luokanopettaja käsittelee asiaa lasten kanssa lapsen ikätasolle sopivalla tavalla. Suurin osa lapsista on yleensä kuullut asiasta tai kuulevat toisiltaan. Lapsille selitetään, miksi lippu on koululla puolitagossa.
- Tärkeintä on kuunnella lasta (lapsen tuntemuksia, ajatuksia) sekä luoda turvallisuudentunnetta:
 - meillä ei ole vaaraa, meillä on turvallista
 - koulun kaikki aikuiset huolehtivat turvallisuudesta
 - koulussa tehdään etukäteen työtä turvallisuuden takaamiseksi: koulussa on turvallisuus- ja kriisisuunnitelma, jonka ennalta mietittyjen ja harjoiteltujen toimintamallien mukaan toimitaan

Asian käsittelylle varataan aikaa. Keskustellaan aina, kun lapsilla on tarvetta keskustella. Rohkaistaan oppilasta kertomaan huolistaan sekä ajatuksistaan opettajalle tai jollekin muulle koulun aikuiselle tai kotona huoltajille. Koko koulun henkilökunta seuraa tilannetta ja oppilaita kriisipäivän aikana, lähiviikkoina

ja myöhemminkin. Psykologi, kuraattori ja terveydenhoitaja ovat tarvittaessa oppilaiden/luokkien käytettävissä.

Kaikkien hyvä muistaa, että suojelemme alakouluikäisiä lapsia liian pahoilta uutisilta, uutiskuvilta ja liialliselta uutistulvalta.

Asian käsittelystä tiedotetaan koteihin ja tarvittaessa järjestetään yleinen informaatiotilaisuus.

Kriisiavun järjestäminen

- ensivaiheen käsittelyn jälkeen ongelman jälkipuinti 1 – 3 päivän sisällä tapahtuneesta
- tarvittaessa asiantuntija-avun käyttäminen
- auttamisilmapiirin ja empaattisen asenteen luominen
- henkilökunnan kriisiapu työterveyshuollon kautta

Jälkityö

- oppilaiden seuranta ja poissaolojen tarkkailu
- tarvittaessa keskustelu jatkuu
- paluu rutiineihin mahdollisimman pian
- elämänuskon säilyttäminen ja vahvistaminen ovat tärkeää
- ongelman käsittely eri ilmaisukanavia hyväksikäyttäen (esim. kuvaamataito ja draamaharjoitukset)
- tarvittaessa oppilashuoltoryhmä on apuna jälkityön järjestämisessä

4.10. Oppilaan tai työntekijän vakava sairaus, vamma tai poikkeavuus

- oppilaan ja huoltajan/työntekijän kanssa sovitaan, mitä kerrotaan toisille oppilaille/työntekijöille
- oppilaan/työntekijän omaa mielipidettä kunnioitetaan
- pyritään saamaan lupa kertoa luokan oppilaille ja muulle henkilökunnalle etenkin silloin, kun kaikki tarvitsevat toimintaohjeita esim. sairaskohtauksen varalta
- jälkipuintia keskustellen tai ammattiapua käyttäen (esim. psykologi/kuraattori) sairaan, hänen ystäväpiirinsä ja luokan kanssa
- oppilaiden seuranta
- tarvittaessa opettaja järjestää huoltajan luvalla tilaisuuden sairaudesta, vammasta tai poikkeavuudesta puhumiseen luokassa ja /tai vanhempainillassa

4.11. Masentuneisuus

Eri-ikäisten lasten oireet ovat erilaisia. Oireita voivat olla mm. ikävystyminen, rauhattomuus

- masentuneisuuden naamioiminen pellen rooliin
- psykosomaattinen oireilu: vatsakivut, migreenityyppinen päänsärky
- keskittymisvaikeudet, koululevottomuus ja väsymys, jotka heikentävät koulumenestystä
- surullisuus ja hajamielisyys depression jatkuessa, hitaus ja reagoimattomuus toisten tunteisiin emotionaalisissa tilanteissa
- unihäiriöt: nukkuu liikaa tai liian vähän
- syömishäiriöt: ruokahaluttomuutta tai ahmimista
- vetäytyminen, ei halua seurustella muiden kanssa
- vihamielisyys

- itsensä vähättely: ei pidä itsestään, ”olen ruma”, ”kukaan ei välitä minusta”
- itsensä viiltely
- kuoleman ajattelu
- onnettomuusalttius

Yleisesti ottaen yhden tai kahdenkaan tällaisen oireen esiintyminen ei ole merkki syvästä masennuksesta. Jos huomaat kuitenkin useita vakavia tai toistuvia oireita, lapsi tai nuori voi olla masentunut. Opettaja ottaa tällöin heti yhteyden huoltajiin ja järjestää yksilökohtaisen oppilashuoltopalaverin.

4.12. Itsemurhan uhka

Itsetuhoisuus ilmenee lapsuusiässä usein erityyppisenä kuin aikuisilla. Sitä ja siihen liittyvää masennusta saattaa olla vaikeampi tunnistaa. Masentunut lapsi ei useinkaan ole apaattinen tai jaksamaton vaan hyvinkin touhukas, levoton ja keskittymiskyvytön. Nuoren ja lapsen itsemurha-ajatuksiin on aina suhtauduttava vakavasti. Kysymys ei yleensä ole kuolemantoiveesta. Nuori on avuton ja toivoton. Nuoren kokemusmaailma sekä vaikeus ratkaista ja kestää ongelmatilanteita saattavat tehdä tavanomaiselta näyttävän tilanteen ylivoimaiseksi.

Riskitekijöitä / riskin merkkejä ovat:

- aiempi itsemurhayritys
- puhunut tai uhannut itsemurhalla
- tehnyt suunnitelman itsemurhan tekemisestä; lahjoittanut tavaransa pois
- kuolema täyttää ajatukset
- tuntee jonkun itsemurhan tai itsemurhayrityksen tehneen
- samaistuu johonkin; toveripiirissä tapahtunut itsemurha, itsemurhasta kertova elokuva tai lehtikirjoitus
- äskettäin koettu tärkeä menetys; läheisen kuolema, riita, pettymykset ihmissuhteissa, epäonnistumisen tunne
- alkoholin / lääkkeiden / huumeiden väärinkäyttö
- vaikeudet kotona, koulussa, toveripiirissä
- epäsosiaalinen käyttäytyminen
- häiriintynyt itsetunto; ulkoinen käytös joko ylimielinen tai päinvastoin pyrkii aina miellyttämään muita, epäluulo, viha
- ylivoimaiseksi koettu elämäntilanne, josta ei ole ulospääsyä

Välittömät toimenpiteet

- puhu oppilaan kanssa, voit osoittaa huolesi kysymällä esimerkiksi: ”Olen huomannut, että olet viime aikoina vaikuttanut väsyneeltä. Vaivaako sinua jokin asia?”
- älä jätä yksin
- tarjoudu pohtimaan yhdessä ongelmaa, älä yritä ratkaista sitä
- ongelma, jonka takia oppilas on valmis tekemään itsemurhan, ei voi olla hetkessä ratkaistavissa
- kuuntele, älä tuomitse, älä vähättele
- ota yhteys kotiin
- ilmoita asiasta heti oppilaan huoltajille. Opettaja kutsuu koolle yksilökohtaisen oppilashuoltopalaverin (mukaan tarvittavat eri alojen asiantuntijat)
- kiireellisissä tapauksissa rehtori / terveydenhoitaja / erityisopettaja ohjaa oppilaan hoitoon
- oppilaan jatko seuranta sekä koko luokkayhteisön seuranta ja tukeminen ovat tärkeää

4.13. Oppilaan läheisen kuolema

Läheisen perheenjäsenen menetys on aina lapselle/nuorelle enemmän kuin suru, se on trauma. Jos läheinen ihminen kuolee yhtäkkiä ja ilman varoitusta esim. onnettomuudessa, on kysymyksessä aina traumaattinen kokemus. Kokemus on vielä traumaattisempi, jos lapsi/nuori näkee tapahtuman tai löytää kuolleen. Lasta on autettava ensin trauman läpi, ennen kuin hän voi surra. Kriisityö tukee lapsen selviämistä ja nopeuttaa sitä.

Välittömät toimenpiteet

- kun luokanopettaja/rehtori saa tietää oppilaansa läheisen kuolemasta, hän kysyy oppilaan vanhemmilta luvan asian käsittelyyn luokassa/ luokissa/ koulussa
- jos kuolemasta saadaan tietää kesken koulupäivän, luokanopettaja, rehtori tai lähiomainen kertoo oppilaalle tapahtuneesta
- varmistetaan, ettei oppilas joudu olemaan yksin kotona
- pyydetään tarvittaessa kriisiapua, koulupsykologilta, Lasten ja nuorten palveluista tai psykiatrian poliklinikalta
- luokanopettaja keskustelee kuolemasta luokkansa kanssa läheisensä menettäneen oppilaan poissa ollessa, kerrotaan vain tosiasiat tapahtumasta sekä vain se, mihin lupa huoltajalta on saatu
- luokan muita oppilaita valmistellaan kohtaamaan läheisensä menettänyt luokkatoveri ja autetaan heitä ymmärtämään, että luokkatoveri tarvitsee tapahtuman jälkeen tukea ja myötätuntoa
- harkitaan tapauskohtaisesti seuraavia asioita: suruvalituskortti oppilaan kotiin, kukat, käynti perheessä jne.

Jälkityö

- luokanopettaja/rehtori/koulupsykologi/koulukuraattori keskustelee tarvittaessa oppilaan kanssa surun herättämistä tunteista (lupa surra)
- opettajat pitävät hyvää huolta läheisensä menettäneestä oppilaasta
- oppilaan reaktioihin tulee kiinnittää huomiota: jotkut alkavat surra heti saatuaan tietää tapahtuneesta, jotkut vasta pitkänkin ajan kuluttua
- syyllisyyden tunto ja erilaiset väärinymmärrykset syy-seuraussuhteissa ovat tavallisia reaktioita, opettajan ohjaus ja väärinymmärrysten korjaaminen ovat tärkeitä
- oppilaan ystävät ja luokkatoverit tukevat ja auttavat häntä, ettei hän jää yksin
- luokkatovereiden mahdollisista pelkotiloista (menettää oma perheenjäsen) keskustellaan avoimesti luokassa
- palataan mahdollisimman nopeasti arkirutiineihin, jotka tukevat lapsen selviytymistä surusta
- tarvittaessa oppilaalle ja kodille tarjotaan oppilashuollon auttamiskeinoja ja aikuisten ammattilaisten apua

4.14. Henkilökunnan jäsenen läheisen kuolema

Välittömät toimenpiteet

- kun henkilökuntaan kuuluva työntekijä saa tietää läheisensä kuolemasta, kertoo hän halutessaan asiasta rehtorille
- jos työntekijän läheisen kuolemasta saadaan tietää kesken työpäivän, rehtori kertoo asiasta läheisensä menettäneelle työntekijälle

- kun opettaja lähiomaisen kuollessa joutuu poistumaan kesken työpäivän työpaikaltaan, vastuu luokan työskentelystä ja jatkotoimenpiteistä siirtyy rehtorille
- rehtori tarvittaessa informoi oppilaita tapahtuneesta; jos työntekijä joutuu olemaan työstään poissa pitemmän aikaa, harkitaan koteihin annettavan informaation tarvetta
- rehtori kysyy työntekijältä, minkä verran asiaa voi käsitellä työyhteisössä, mitä asiasta kerrotaan
- työntekijä saatetaan tarvittaessa kotiin
- työtoverit valmistautuvat kohtaamaan läheisensä menettäneen työtoverin ja auttavat häntä kukin taitojensa mukaan muistaen, että sureva työtoveri tarvitsee usein vain rauhaa ja läheisen läsnäoloa eikä välttämättä sanoja
- harkitaan seuraavia asioita: suruvalituskortti työntekijän kotiin, kukat, käynti perheessä

Jälkityö

- työyhteisö pitää huolta läheisensä menettäneestä työtoverista
- työtoverin reaktioihin tulee kiinnittää huomiota, sillä jotkut alkavat surra heti saatuaan tietää tapahtuneesta, jotkut vasta pitkänkin ajan kuluttua
- huomioidaan, että tapahtuneen jälkeen työtoveri saattaa olla tavallista haavoittuvampi
- syyllisyyden tunto ja erilaiset väärinymmärrykset syy-seuraussuhteissa ovat tavallisia reaktioita myös aikuisilla
- työntekijän ystävät ja muut työtoverit tukevat ja auttavat häntä, mutta apua ei saa tyrkyttää
- rehtori huolehtii, että tarvittaessa työntekijälle tarjotaan ammattiauttajien apua

4.15. Oppilaan kuolema, koulun henkilöstöön kuuluvan työntekijän kuolema

Välittömät toimenpiteet

- luokanopettaja / rehtori kysyy perheeltä/omaisilta, mitä kuolemasta voidaan kertoa koululla
- rehtori/luokanopettaja kertoo faktat kuolemantapauksesta opettajakunnalle sekä muulle henkilökunnalle ja sovitaan yhdessä, mitä/miten asiasta kerrotaan luokissa, muulle henkilökunnalle ja työyhteisön ulkopuolella
- luokanopettaja kertoo tapahtuneesta luokkansa oppilaille tai rehtori kertoo tapahtuneesta koko koulun oppilaille ja muulle henkilökunnalle
 - opettajasta saattaa tuntua, että hänen reaktionsa on niin voimakas, ettei hän kykene kertomaan kuolemasta oppilaille, tällöin on hyvä käydä tapahtuma yksityiskohtaisesti lävitse muiden opettajien kanssa, yhdessä opettajien kanssa sovitaan siitä, kuka jaksaa kertoa/pystyy kertomaan
 - tarvittaessa oppilaille asian kertoo esim. rehtori, toimialajohtaja, pappi

Yleisperiaatteita kertomisessa

- kerro tosiasiat, ota huomioon vastaanottajan ikä
- kerro totuudellisesti ja rehellisesti (muista omaisten lupa kertomiseen), mitä on tapahtunut: kuka, mitä, missä, milloin ja miten
- vältä abstrakteja selityksiä: älä kuvaa kuolemaa sanoilla ”matka” tai ”uni”, koska lapsi voi silloin odottaa kuolleen palaavaksi tai heräävän, vältä sellaisia kliseitä kuin ”kaikki tulee hyväksi”
- korjaa väärät huhut ja varmista, että tieto on oikeaa
- älä siirrä asian kertomista – tieto leviää nopeasti
- varaa aikaa lapsen tai nuoren kanssa olemiseen

- anna oppilaiden ilmaista tunteitaan, tehdään oppilaille selväksi, että itku on luvallista, se helpottaa
 - keskustelkaa ajatuksista, tunteista ja kokemuksista, kuoleman aiheuttamista peloista ja mahdollisista syyllisyydentunnoista
 - opettaja saa myös näyttää omat tunteensa
 - sovitaan, että ketään ei jälkikäteen saa moittia tai kiusata surun tuottamista reaktioista
 - keskustellaan surun tuottamista reaktioista: miltä tuntuu, tuntuuko toisesta samalta, miltä opettajasta tuntuu
 - suunnitellaan ja tiedotetaan myöhemmistä tapahtumista (esim. hautajaiset, muistamiset)
 - opettaja voi neuvoa oppilasta: puhumaan vanhempien/ystävien kanssa tapahtuneesta, kirjoittamaan runoja ja päiväkirjaa, kuuntelemaan musiikkia, käymään tapahtumapaikalla/haudalla, tekemään jotain yhdessä esim. surevan perheen hyväksi
- kun kaikki luokat tietävät tapahtuneesta, nostetaan lippu koululla puolitankoon
 - tarvittaessa rehtori ottaa yhteyttä terveydenhoitajaan, psykologiin, kuraattoriin, seurakunnan pastoriin tai muihin mahdollisiin ammattiauttajiin
 - kuolleen oppilaan luokkatovereiden koteihin tiedotetaan tarvittaessa tapahtuneesta, voidaan lähettää myös kirjallinen viesti, jossa kerrotaan tapahtuneesta, tulevista toimenpiteistä koululla ja muistotilaisuuden järjestämisestä
 - varmistetaan, ettei oppilas joudu olemaan yksin kotona tiedon saatuaan
 - mikäli kuolemantapaus on sattunut koulussa:
 - koululle kutsutaan poliisi
 - tiedon vieminen kotiin: virkavallan edustajan lisäksi mukana on rehtori ja mahdollisesti koulun henkilökunnan edustaja, sivistystoimenjohtaja ja kriisityöntekijöitä

Ehdotus viestiksi:

Hyvät vanhemmat!

Lapsenne on tänään surukseen saanut kuulla, että hänen oppilastoverinsa (oppilaan nimi) on kuollut/menehtynyt onnettomuudessa/menehtynyt tapaturmaisesti. Tämä koskettaa luonnollisesti meitä kaikkia ja erityisesti lastanne. Keskustelemme luokassa (oppilaan nimi) kuolemasta tulevina päivinä ja järjestämme koululla (päiväys, klo) lyhyen muistotilaisuuden. Oppilaille on tärkeää, että myös kotona puhutaan avoimesti kuolemantapauksesta. Älkää epäröikö ottaa yhteyttä kouluun/opettajaan/rehtoriin, kun tarvitsette lisätietoja tai apua.

lissalnessa ___ / ___ _____

Rehtori: _____ puh. työ _____ koti _____

Luokanopettaja _____ puh. työ _____ koti _____

Muistotilaisuus koululla

- rehtori ja opettajat yhdessä järjestävät koululla muistotilaisuuden
- muistotilaisuus järjestetään mieluiten jo kahden seuraavan päivän aikana, kun kuolemantapauksesta on saatu tietää
- muistotilaisuudessa on koko koulun henkilökunta
- pyydetään tarvittaessa seurakunnan työntekijä avuksi tilaisuuden järjestämiseen
- kuolleen oppilaan vanhemmille/omaisille tarjotaan mahdollisuus osallistua muistotilaisuuteen
- muistotilaisuudessa voi olla esim. seuraavaa:
 - sytytetään kynttilä, valkoinen liina, mahdollisesti valokuva, kukkia
 - rehtorin puhe
 - luokanopettajan puhe
 - sopiva runo
 - papin puhe
 - laulu, musiikkiesitys, musiikki myös CD:ltä
 - kokoontuminen koulun pihalla lipun ympärille: lipun laskeminen puoleen tankoon (pidetään puolitangossa loppupäivän), lyhyt puhe, virsi (esim. virsi 490: 1. ja 4. säk.)

Suruliputus

Suomen lippu voidaan nostaa surun merkiksi puolisaloon heti, kun tieto on kerrottu oppilaille ja koulun henkilökunnalle. Suruliputus voidaan myös järjestää koululla järjestettävän muistotilaisuuden aikana/osana.

Suruliputuksessa lippu nostetaan ensin aivan ylös, minkä jälkeen se lasketaan 1/3 salon mittaa alas. Lipun alareuna jää tällöin salon puoliväliin. Myös pois otettaessa lippu nostetaan ensin ylös ja vasta sitten alas. Tämä arvokkaasti tehtävä ele on ikään kuin viimeinen tervehdys vainajalle.

Lippu pyritään nostamaan aamun koitteessa klo 8 ja laskemaan auringon mennessä mailleen, kuitenkin viimeistään klo 21. Tavallinen kansalainen voi jonkin verran joustaa liputusaikojen kanssa. Pääasia on, että kansallislippua kohdellaan kunnioittavasti.

Hautajaiset

- Luokanopettaja kysyy vainajan vanhemmilta/omaisilta, toivovatko he, että jotkut luokan/koulun oppilaista, luokka tai henkilökuntaa osallistuisi hautajaisiin
- jos omaiset/vanhemmat toivovat, että oppilaita osallistuisi hautajaisiin, lähettää opettaja oppilailleen lyhyen kirjallisen viestin kotiin vietäväksi
- on tärkeää, että lapsella on hautajaisissa seuranaan myös aikuisia
- oppilaiden mahdollinen surunilmaus hautajaisissa:
 - lasketaan kukka/kukkalaite/seppele arkulle
 - laulu, runo, puhe

Malli kotitiedotteesta - hautajaisiin osallistuminen:

Koulumme oppilas/työntekijä, _____, haudataan __.__.____ klo _____. Olemme perheen/omaisten kanssa sopineet, että luokan/koulun oppilaat voivat osallistua hautajaisiin. Osallistuminen on tietysti vapaaehtoista, mutta on hyvä, että mahdollisimman moni olisi mukana. Hautajaisiin osallistumisella voi olla suuri merkitys surun käsittelyssä lähiaikoina.

lissalnessa __.__. ____

Rehtori _____ puh. _____

Luokanopettaja _____ puh. _____

Jälkityö

- opettajan on hyvä kiinnittää huomiota oppilaidensa erilaisiin surureaktioihin
- rehtori kartoittaa ja seuraa oppilaiden sekä henkilöstön kriisiavun tarvetta sekä ohjaa heitä tarvittaessa saamaan lisäapua esim. koulupsykologilta
- luokkakeskustelut ovat tärkeitä, niissä oppilaat voivat kertoa tapahtumaan liittyvistä omista ajatuksistaan ja tunteistaan
- oppilaan tyhjää pulpettia voidaan pitää luokassa jonkin aikaa, luokkaan voidaan tuoda hänen kuvansa, kukkia, polttaa kynttilöitä, katsellaan valokuvia
- oppilaan surua puretaan eri tavoin: piirroksat, maalaukset, ainekirjoitus, runot, kertomukset, draamaleikit
- luokka voi käydä kuolleen luokkatoverinsa/henkilökunnan jäsenen haudalla esim. vainajien päivänä
- istutetaan puu vainajan muistoksi, muistokirjan tekeminen
- valmistetaan jotain vanhemmille/vainajan omaisille

4.16. Itsemurha

Itsemurha koskettaa aina koko kouluyhteisöä. Omaisten kanssa on aina sovittava, miten toimitaan. Jälkipuinti on aina erittäin tärkeää, koska itsemurha herättää aina voimakkaita tunteita, mm. syyllisyyttä.

- rehtori pyytää omaisilta luvan siihen, mitä asiasta kerrotaan oppilaille ja henkilökunnalle
- rehtori tiedottaa koko henkilökunnalle, mitä on tapahtunut
- opettaja/rehtori kertoo oppilaille tapahtuneesta ja keskustelee siitä tarpeen ja omaisilta saadun luvan mukaan
- järjestetään jälkipuinti/kriisiapua kuolleen oppilaan/työntekijän luokalle sekä työkavereille (oppilashuoltoryhmä, koulukuraattori, - psykologi)
- hyvinvoinnin seuraaminen on tärkeää

- on tärkeää korostaa sitä, että itsemurha on aina väärä teko, eikä kukaan koulukavereista/työkavereista ole siihen syyllinen

4.17. Lapsen ja nuoren surureaktioita

1. Välittömät reaktiot

- shokki ja epäily: ei voi olla totta, kieltäminen
- pelko ja vastustus: kauhistuminen, voimakas protesti
- apatia ja lamaannus, kaikki jatkuu entisellään

2. Tavalliset surureaktiot

- ahdistus, voimakkaat muistot, unihäiriöt, masennus, kaipaus, ikävä. viha ja huomiota vaativa käytös, syyllisyys, itsesyytökset, häpeä, kouluvaikeudet, ruumiilliset oireet

3. Muita mahdollisia surureaktioita

- regressiivinen käyttäytyminen = taantuminen, muiden välttely, kuvitelmat, persoonallisuuden muutokset, tulevaisuus pessimismi, syyn ja tarkoituksen pohtiminen

4.18. Muita kriisejä työyhteisössä

1. Alkoholin, lääkkeiden tai huumeiden käyttö

2. Mielen terveysongelmat

3. Henkilösuhteet

4. Työpaikkakiusaaminen

5. Työtehtävien laiminlyönti

Toimenpiteet em. tapauksissa (1-5):

- asioihin tulee suhtautua aina vakavasti sekä hienotunteisesti
- muista vaitiolovelvollisuus
- luottamuksellisuus on erittäin tärkeää
- kysymys usein yhdestä ihmisestä mutta useasta osallisesta, joihin asia vaikuttaa
- asiaan tartutaan ajoissa, heti ongelman ilmettyä
- epäilyksestä ilmoitetaan välittömästi rehtorille, joka tarvittaessa kertoo asiasta toimialajohtajalle
- rehtori keskustelee asianosaisen/ asianosaisten kanssa
- jos tarvetta, rehtori tekee esityksen asian korjaamiseksi tai/ja auttaa hoitoon ohjaamisessa
- asianosaisen sitouttaminen hoitoon ja/tai sopimukseen on tärkeää
- rehtori/opettaja ottaa tarvittaessa yhteyttä ammattiauttajiin, esim. työnohjauksen järjestäminen

- asianosaisen ja koko työyhteisön jälkiseurannasta vastaa rehtori/sivistystoimenjohtaja
- tuki rehtorilta, toimialajohtajalta sekä työyhteisöltä on erittäin tärkeää
- toteutetaan lisalmen kaupungin ohjeistusta (varhainen puuttuminen sekä ohjeet häirinnän ja epäasiallisen kohtelun varalta)

5. Kriisin käsittely ja jälkihoito

5.1. Opiskeluhoitoryhmässä, henkilökunnan ja oppilaiden kanssa

Keskeinen vastuhenkilö kriisitilanteissa on koulun toimintaa johtava rehtori/johtaja sekä koulun kriisiryhmä. Jos rehtori/johtaja on estynyt toimimaan, vararehtori tai vastuuseen määrätty opettaja organisoii toimintaa kriisitilanteessa. Koulun johdolla on tiedotusvastuu median ja muiden tahojen yhteydenottoihin. On hyvä, että koulun johto antaa asiallista informaatiota tietosuojan rajoitukset ja oikeusturvakysymykset huomioiden.

Tilanteen rauhoituttua **rehtori järjestää neuvottelun koulun henkilökunnan kesken**. Tällöin sovitaan toimintalinjoista, vastuista ja työnjaosta:

- kartoitetaan henkilöstön omat kokemukset kriisistä ja arvioidaan voimavarat asioiden käsittelyyn
- kootaan tiedot oppilaiden tilanteesta niin pitkälle kuin mahdollista
- sovitaan, miten oppilaiden tai opiskelijoiden koteihin ja läheisiin ihmisiin ollaan yhteydessä
- sovitaan, miten toimenpiteistä tiedotetaan
- sovitaan, millaisia yhteisiä tilaisuuksia järjestetään tilanteen käsittelemiseksi ja sovitaan tilaisuuksiin liittyvät vastuut
- sovitaan, miten eri opiskelutilanteissa asiaa käsitellään; vältetään asioiden liiallista käsittelyä ja korostetaan, että opettajan ensisijainen tehtävä on kuunnella, vastata kysymyksiin, antaa tietoa ja seurata oppilaiden mahdollisia oireita, jotka liittyvät kriisiin
- sovitaan, miten annetaan tietoa median edustajille; tässä on syytä olla erityisen tarkka varsinkin oppilaiden suojaamisessa
- sovitaan, miten ollaan yhteydessä yhteistyökumppaneihin; millaista asiantuntija-apua voidaan saada koulun ulkopuolelta
- sovitaan, miten asioiden käsittelyä jatketaan henkilöstön kesken ja keskustellaan, mitä mahdollisia tukitoimia he tarvitsevat

Rehtori neuvottelee myös opiskeluhoillon henkilöstön kanssa.

Tällöin sovitaan toimintalinjoista, vastuista ja työnjaosta:

- sovitaan, mikä on oppilashuollon henkilöstön rooli yhteydenpidossa koteihin ja tiedon saamisessa oppilaiden tuen tarpeesta
- sovitaan, millaista tukea koulussa voidaan tarjota ja miten enemmän tukea tarvitsevat oppilaat ohjataan ulkopuolisen tuen piiriin
- sovitaan, miten oppilashuollon henkilöstö tukee muuta henkilökuntaa
- sovitaan, miten hoidetaan yhteydet muihin kouluihin tai oppilaitoksiin, erityisesti niihin, joissa on samojen perheiden lapsia
- oppilashuoltoryhmä voi ohjeistaa koulun aikuisia kohtaamaan lasten ajatuksia ja tunteita tapahtuneesta sekä rohkaista opettajia käsittelemään tapahtunutta luokissa. Toimintatavoista on

- hyvä myös kertoa oppilaille ja huolehtia siitä, että oppilaat ja vanhemmat tietävät, miten koulussa lähipäivinä toimitaan, mitä oppilailta odotetaan koulutyön suhteen ja millaista tukea on olemassa.
- pohditaan, voivatko kouluterveydenhoitaja, psykologi tai kuraattori tarjota oppilaille rauhallista keskusteluhetkeä yksin tai ryhmässä. Myös koulun aikuisten keskinäiselle pohdinnalle tulee varata aikaa. On hyvä olla yhteydessä työterveyshuoltoon ja kartoittaa sen valmius tukea koulun henkilökuntaa. Kannattaa myös selvittää, onko jollain vastuussa olevalla aikuisella sellainen elämäntilanne, että hän ei meneillään olevan henkilökohtaisen kriisin vuoksi voi osallistua täysipainoisesti vaativan tilanteen hoitamiseen oppilaiden kanssa. Tällöin tulisi sopia keskinäisestä työnjaosta.
 - Jos oppilaiden vanhemmat kaipaavat lisätietoa, voi olla hyvä järjestää vanhempainilta. Oppilashuollon henkilökunta voi osallistua siihen.

Rehtori arvioi yhteisen tilaisuuden järjestämisen tarpeen.

Järjestelyissä on hyvä ottaa huomioon seuraavat näkökulmat:

- tilaisuus suunnitellaan huolella ja sen kestossa otetaan huomioon myös nuorimmat oppilaat
- tilaisuus on kaikille yhteinen ja oppilaiden sekä henkilöstön henkilökohtaista vakaumusta ja kulttuuritaustaa kunnioittava
- tilaisuutta johtaa rehtori tai hänen osoittamansa henkilö
- tilaisuudessa asia esitetään lyhyesti ja kaikille ymmärrettävällä tavalla:
 - lyhyt kuvaus tosiasioista
 - keitä asia on kohdannut ja miten
 - mitä tuntemuksia järkyttävä asia herättää
 - miten koulussa tai oppilaitoksessa asia otetaan huomioon lähipäivinä
 - asiaan liittyvä keskustelu oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa on suotavaa käydä luokissa ja opiskelijaryhmissä lasten ja nuorten tarpeista lähtien

On tärkeää, että rehtori huolehtii kriisin aikana ja sen jälkeen **omasta jaksamisestaan**.

5.2. Ulkopuoliset kriisit ja tiedotusvälineet

Monet oppilaitoksen ulkopuoliset poikkeustilanteet tai onnettomuudet näkyvät ja vaikuttavat myös oppilaitoksen toiminnassa. Ne voivat vaihdella oppilaitoksen läheisyydessä tapahtuneesta onnettomuudesta, paikkakuntaa tai koko maata koskevaan suruun. Myös monet kansainväliset katastrofit ja muut kriisitilanteet voivat heijastua oppilaitoksen toimintaan.

Mitä läheisemmästä tapahtumasta on kysymys, sitä nopeammin oppilaitoksen on reagoitava tapahtuneeseen. Keskeisellä sijalla on rehtori ja oppilaitoksen kriisiryhmä. Sen tulee seurata tapahtumia ja tarpeen vaatiessa ottaa ne esille opettajien ja muun henkilökunnan kanssa.

Muut viranomaiset voivat pyytää oppilaitosta tiedottamaan asiasta - tällöin oppilaitos saa valmista tiedotusmateriaalia. Oppilaitoksessa yhteisesti sovitaan, kuinka asiaotetaan esille oppilaiden kanssa:

- asiasta voidaan keskustella luokissa opettajien johdolla
- rehtori voi tiedottaa asiasta keskusradion kautta tai jossakin yhteisessä tilaisuudessa
- asiasta voidaan tiedottaa koteihin Wilma-viestillä
- voidaan järjestää vanhempainiltoja ja keskustelutilaisuuksia.

Jos tapahtuma vaikuttaa voimakkaasti henkilökuntaan tai opiskelijoihin, silloin voi olla syytä hankkia ulkopuolista apua.

Esimerkkejä

- lähistöllä sattunut liikenneonnettomuus
- lähistöllä sattunut tulipalo
- paikkakunnalla sattunut tuhoisa onnettomuus
- suuronnettomuus, joka koskettaa koko maata
- sotatilan tai muun poikkeustilan julistaminen
- maamme läheisyydessä sattunut suuronnettomuus, luonnonkatastrofi tai saasteonnettomuus
- jonkun kuuluisuuden tai valtionpäämiehen salamurha tai kuolema
- maamme läheisyydessä syttynyt sotatila.

Monet opettajat, oppilaat ja kodit saavat tietonsa kriisistä median välityksellä. Kuitenkin media välittää vain oman tulkintansa siitä, mitä on tapahtunut ja miksi kaikki tapahtui. Mediakasvatus auttaa ymmärtämään median toimintaa ja mediassa julkaistuja viestejä. Viestintä- ja mediataidot ovat peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmaan kuuluva aihekokonaisuus, joten asioita voi käsitellä millä tunnilla tahansa tilanteen ja mahdollisuuksien mukaan. Vaikeita ja traumaattisia mediakokemuksia on tärkeä käsitellä eri tavoin. Kasvattajan ja opettajan tehtävä on antaa nuorille mallia vaikeista asioista puhumiseen ja tilanteen läpikäymiseen, moneenkin kertaan.

- Opettajakunta suunnittelee, miten kriisin uutisointia ja itse asiaa käsitellään koulussa. Tehdään työnjakoa eri aineiden kesken. Asiasta puhumista ja kirjoittamista jatketaan useamman viikon, ja siihen palataan vielä pitkän ajan jälkeenkin. Media todennäköisesti tuo uusia näkökulmia asiaan vielä pitkään.
- Oppilaille on tärkeä tarjota koulussa mahdollisuus kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan, puhua siitä, mikä pelottaa tai askarruttaa. Monissa kodeissa puhutaan asioista yhdessä, mutta koulun tehtävä on erityisesti helpottaa niiden oppilaiden elämää, joilla ei kotona ole keskustelumahdollisuutta aikuisen kanssa. Puhumiseen valmiimmat nuoret rohkaisevat turvallisessa ryhmässä muitakin pukemaan ajatuksiaan sanoiksi.
- Ennen oppilaiden kanssa puhumista opettajien on hyvä vahvistaa itseään jakamalla aikuisyhteisön kesken tietoaan, tuntemuksiaan, kokemuksiaan ja pelkojaan.
- Mitä ajatuksia ja tuntemuksia tapahtumat ovat oppilaissa herättäneet? Oppilaat voivat kertoa kotona ja ystävien kanssa käymistään keskusteluista.
- Askarruttavia kysymyksiä voi koota nimettömänäkin. Niihin voi etsiä yhdessä vastauksia.

5.3. Mediakasvatus kriisien käsittelyn tukena

Keskusteluissa voi käyttää seuraavia näkökulmia oppilaiden ikätason huomioon ottaen:

Puhutaan siitä, millaisen kuvan televisio ja lehdet sekä netti ovat välittäneet tapahtuneista. Mitä oppilaat ovat ajatelleet tapahtumaan liittyvästä uutisoinnista, uutisotsikoista ja -kuvista, millaisia tuntemuksia ne ovat herättäneet?

Mitä oppilaat ajattelevat median välittämästä tietoaineuksesta?

Mikä on ollut kaikkein surullisin asia? Onko sellaisia asioita, joita oppilaat eivät olisi halunneet tietää tai nähdä kuvina?

Onko media nähnyt tapahtumissa sankareita? Entä oppilaat itse?

Miksi näin tapahtui? Pohditaan yhdessä tapahtuneeseen johtaneita syitä, sillä jokainen kuitenkin mielessään kysyy, miksi tämä tapahtui. Onko media etsinyt tai löytänyt selitystä tapahtuneelle? Tähdennetään sitä, että yksinkertaisia selityksiä ei ole eikä oikeita vastauksia voida löytää.

Media toimii kiireessä: uutiset ja kuvat on saatava nopeasti julki. Siksi ensimmäiset uutiset ovat usein vielä epämääräisiä, jopa vääriä ja monet asiat muuttuvat tietojen lisääntyessä.

Mistä mediasta oppilaat seuraavat tapahtunutta? Miksi juuri siitä? Miten asiat ja niihin suhtautuminen ovat muuttuneet ensimmäisten tietojen jälkeen? Oliko hyvä, että asiasta kerrottiin viestintävälineissä ihan heti?

Mediatuotanto on myös useimmiten kaupallista toimintaa. Etenkin irtomyyntiin perustuvat lehdet pyrkivät mahdollisimman laajaan levikkiin, mikä vaikuttaa niiden tapaan uutisoida asioista, myös onnettomuuksista. Onnettomuudet ja katastrofit myyvät. Media tarvitsee tietoja ja käyttää joskus koviltakin tuntuvia keinoja saadakseen kuvia, aineistoja ja haastatteluja tapahtuneesta ja sen taustoista. Jokaisella on oikeus itse päättää, antaako medialle haastatteluja tai lausuntoja vai ei.

Pohditaan sitä, miten onnettomuuden uutisointiin vaikuttaa se, että median toiminta on kaupallista.

- Kuvaile tapauksen uutisointia. Millaiseksi olet kokenut sen? Mitä tunteita se on sinussa herättänyt? Onko lehtien, television, radion tai verkkosivujen uutisointi ollut mielestäsi asiallista vai onko se jossakin tapauksessa ollut sopimatonta?
- Miten oppilaita ja koulun henkilökuntaa voidaan suojella median väliin tunkeileviltakin yhteydenotoilta tai aineistonkeruulta? Mitkä ovat yksittäisen ihmisen, lapsen tai aikuisen oikeudet? Mihin ei tarvitse suostua? Miten kieltäydytään kohteliaasti mutta selvästi?
- Mikä on vakavan onnettomuuden sattuessa ns. hyvää lehtimiestapaa ja mikä huonoa?

Uutisia tulee kymmeniä illassa, onnettomuudesta kerrotaan lehtien ja verkkojulkaisujen etusivuilla ja lööpeissä isoin otsikoin ja rajuin kuvin.

- Pohditaan yhdessä, miten ahdistavalta tai liialta informaatiolta voi suojautua. Opettaja muistuttaa, että verkkoon ei tarvitse mennä, televisiota ei tarvitse katsoa tai sen voi sulkea, kaikkea ei tarvitse nähdä.
- Pohdi, mitä myönteisiä asioita uutisointi edistää.
- Millaisia kielteisiä asioita vääränlainen uutisointi/julkisuus voi aikaansaada?
- Sopikaa, miten menetellään, jos verkosta löytyy vaaralliselta näyttävää aineistoa tai uhkauksia. Miten menetellään, jos sähköpostiin tai kännykkään tulee pahalta tuntuva tai pelottava viesti?

Media tuo lasten ja nuorten elämään paljon iloa ja hyötyä, mutta myös pelkoja ja jopa vaaroja. Sen liika käyttö voi johtaa riippuvuuteen, kuten peli- ja nettiriippuvuus. Kootkaa ajatuksia siitä, mitä

- iloa ja hyötyä mediasta on

- vaaroja ja haittoja mediassa voi olla
- Millä tavalla voin itse vaikuttaa positiivisella tavalla netissä tai muussa mediassa?

5.4. Miten suojata lapsia medialta

Median parissa lapsi myötäelää koko tunteiden kirjon. Tunne-elämykset ja niiden hallinnan harjoittelu tukevat lapsen psykologista kehitystä. Myös ikävät, jännittävät ja pelottavat tunteet kuuluvat elämään ja niidenkin kanssa on opittava tulemaan toimeen. Kiinnostava tarina sisältääkin aina myös jännitystä ja ristiriitoja. Muumilaakson mörkö pelottaa useimpia leikki-ikäisiä, mutta turvallisessa katselutilanteessa pelko pysyy hallinnassa, ja tällöin se tuntuu suorastaan ”ihanan kamalalta”.

Lasten tunnekokemukset ovat aina yksilöllisiä. Jopa lastenohjelmat saattavat sisältää liian ahdistavia kohtauksia yhdelle, kun taas toinen näkee painajaisia nähtyään huumori- tai luonto-ohjelmia. Tunnekokemusten laatua tai voimaa ei lapsille sallittujenkaan aineistojen yhteydessä voida aina ennustaa. Jos lapsi pelästyy nähtyään jotain liian pelottavaa, aikuisen on hyvä järjeistää asia eli kertoa, ettei sellaista tapahdu oikeasti, että nähty oli vain satua eikä voi tapahtua lapselle itselleen.

Lapsia pelottavia tai hämmentäviä mediasisältöjä:

- muodonmuutokset: hahmo muuttuu toiseksi
- eksymis- tai hylkäämiskohtaukset, kuolema
- seksikohtaukset
- voimakkaat ääni-, valo- ja kuvatehosteet
- lapsiin tai eläimiin kohdistuva väkivalta tai onnettomuudet
- möröt, hirviöt, pedot, yliluonnolliset oliot
- monet uutisaiheet

Vanhempien apua tarvitaan erityisesti lapsen suojelemiseksi kehitystasoon nähden käsittämättömiltä tai muuten ylivoimaisen ahdistavilta aineistoilta. Tällaisia ovat väkivaltaa, kauhua tai voimakkaita seksuaalisia sisältöjä sisältävät elokuvat sekä fakta-aineistot, jotka kuvaavat onnettomuuksia, katastrofeja tai sotaa. Lapselle olisi kuitenkin tärkeää kertoa merkittävimmistä maailman tapahtumista hänen kehitystasonsa mukaan. Lasta ei voida loputtomiin suojella uutisilta, jotka esiintyvät aikuisten puheissa. Tällöin on tärkeintä kuvata yleisellä tasolla, mitä on tapahtunut ja samalla viestiä, että lapsi ja hänen lähipiirinsä on turvassa.

Liian rankka mediakokemus voi tuottaa joskus voimakkaitakin stressioireita kuten uni- ja nukahtamispuhmiä, itseensä vetäytymistä, taantumista, käyttäytymishäiriöitä tai eroahdistusta, jolloin lapsi ei kestä lyhyttäkään eroa vanhemmista.

Pelottavat uutiset, kriisi- ja katastrofitilanteet:

- älä salaile
- kerro lapselle, mitä on tapahtunut hänen käsityskykynsä sopivalla tavalla

- tarjoa turvaa, syytä, kosketusta
- viestitä, että tilanne on hallinnassa eikä lapsen tarvitse pelätä
- kuuntele, vastaa lapsen kysymyksiin, mutta älä mässäile yksityiskohdilla
- rajoita uutisten seuraamista, suojaa alle kouluikäiset raaoilta uutiskuvilta
- auta käsittelemään uhkaavaa asiaa juttelemalla, piirtämällä ja leikkimällä

Muista: Lapsi tulkitsee tilanteita vanhempien reaktioiden pohjalta.

6. Arviointi kriisitilanteen jälkeen

- koulun henkilökunta rehtorin johdolla ja rehtorin arvioimalla tarvittavalla kokoonpanolla arvioi, miten tilanne hoidettiin ja miten siitä selvittiin
- tiedotetaan arvioinnista/otetaan tarvittaessa mukaan arviointiin mukana olleet koulun ulkopuoliset henkilöt ja tahot
- tehdään tarvittavat muutokset kriisisuunnitelmaan

7. SPR:n ohjeita kriisitilanteessa toimimiseen

Jokainen reagoi järkyttävään kokemukseen. Kukaan ei säästy ikäviltä uutisilta. Jokainen meistä tuntee ystäviä ja työtovereita, joiden arjen järkyttävä kokemus on katkaissut. Läheisen kuolema. Liikenneonnettomuus. Työttömyys. Avioero. Sairaus. Ne ovat arkisia, joskus odotettujakin tapahtumia. Silti ne voivat tuntua ylipääsemättömän raskailta.

Jokainen reagoi järkyttäviin tapahtumiin. Se on tervettä ja tavallista. Voimakkaita tunteita voivat herättää myös ajatukset siitä, mitä minulle tai läheisilleni olisi voinut tapahtua. Ihmiset ovat yksilöitä, toinen reagoi samassa tilanteessa voimakkaammin kuin toinen. Reaktiot on kuitenkin hyvä tunnistaa - niin itsessään kuin muissakin. Hyvä on miettiä sitäkin, miten voisimme tarvittaessa olla tukena lähimmäiselle.

Seuraaville sivuille on listattu mahdollisia tuntemuksia ja reaktioita, joita järkyttävän kokemuksen jälkeen saattaa esiintyä tai olla esiintymättä - riippuen tapahtuman laadusta sekä ihmisen yksilöllisestä tavasta reagoida tapahtumiin.

Mahdollisia reaktioita ensimmäisinä päivinä

- Kaikki tuntuu aluksi epätodelliselta, painajaismaiselta. Sinun on vaikea ymmärtää tapahtunutta.
- Saatat potea päänsärkyä, voida pahoin, palella, hikoilla tai tuntea lihassärkyä tai -jännitystä.
- Olet aivan turta tai tunteesi purkautuvat voimakkaasti esimerkiksi itkuisuutena; voit tuntea syyllisyyttä, vihaa, pelkoa, surua tai helpotuksen tunnetta.
- Sinun on vaikea nukahtaa tai unesi on katkonaista.
- Tapahtuma pyörii jatkuvasti mielessäsi.
- Pelkääät, että sama kauheus toistuu.
- Koet, että sinun tarvitsee ymmärtää tapahtunut, esimerkiksi tietää syy tai löytää syyllinen.

Tuntemuksia lähiviikkoina

- Olet levoton ja rauhaton.
- Olet ärtyisä ja äkäinen; pinnasi on lyhyt ja voit menettää malttisi pienistäkin asioista.

- Olet ahdistunut, masentunut tai apaattinen.
- Pahoitat helposti mielesi ja saatat tulkita muita väärin.
- Sinulla on muisti- ja keskittymisvaikeuksia.
- On hyvä pitää mielessä että, toiset reagoivat samassakin tilanteessa voimakkaammin, toiset lievemmin.

Näin voit itse auttaa itseäsi

- Muista, että reaktiosi ovat tavallisia ja kuuluvat asiaan epätavallisessa tilanteessa. Pelottavat ja omituiseltakin tuntuvat tuntemukset kannattaa ilmaista.
- Itkeminen helpottaa.
- Järkytys muuttaa kehon vireystilaa, jonka seurauksena näläntunne saattaa hävitä. Muista siis syödä.
- Liikunta tekee hyvää, koska se laukaisee jännitystä. Rivakka kävelylenkki joitain tunteja ennen nukkumaanmenoa voi auttaa nukahtamista.
- Vältä liikaa alkoholia ja rauhoittavia aineita.
- Puhu muille kokemuksestasi. Kerro mitä ajattelit ja tunsit kohdatessasi tapahtuman ja sen jälkeen. Puhumalla työstät ikävää kokemustasi.
- Joskus on helpompi ilmaista tunteitaan tekemällä kuin puhumalla. Piirrä, maalaa, kirjoita, soita tai liiku.
- Jos mahdollista, jatka työntekoa vanhoista rutiineista. Kerro järkyttävästä kokemuksestasi esimiehellesi ja työtovereillesi, jotta he ymmärtäisivät olosi.
- Kuuntele, mitä läheisesi tuntevat ja ajattelevat. Tapahtuma on ehkä vaikuttanut myös heihin.
- Nämä epätavallisten tilanteiden aiheuttamat tavalliset reaktiot lievittyvät ajan myötä. Reagoimalla ja käymällä tapahtumaa mielessäsi tai puhumalla siitä työstät omaa kokemustasi. Vähitellen toivut järkyttävästä kokemuksesta ja huomaat, että elämä jatkuu, joskin ehkä erilaisena kuin ennen tapahtunutta.

Anna tukea sitä tarvitsevalle

- Anna apuasi arjen sujuvuuteen. Älä kuitenkaan tee kaikkea toisen puolesta.
- Muista syöminen, nukkuminen ja liikkuminen.
- Kuuntele toista, ole hänelle läsnä.
- Älä täytä tilaa omilla kokemuksillasi, kun tuet toista.

Lapsi tarvitsee tukea

- Myös lapsi reagoi järkyttäviin tapahtumiin. Lapsen ikä vaikuttaa reagointiin ja tapahtuman käsittelyyn. Lapset ovat riippuvaisia aikuisten kyvystä olla läsnä ja tukena sekä auttaa tiedon käsittelyssä.
- Lapsi ei välttämättä osaa aikuisen tavoin pukea tuntemuksiaan sanoiksi. Esimerkiksi lapsen voimakas tarrautuminen vanhempiinsa voi olla lapsen tapa osoittaa pelkoa siitä, että vanhemmille voi tapahtua jotain ikävää.
- Puhu lapsen kanssa tapahtuneesta. Olennaista on, että lapsi ymmärtää tapahtuman olevan totta ja että hänellä on käsitys tapahtuneesta, sen syistä ja seurauksista. Näin mieli- ja kauhukuville jää mahdollisimman vähän tilaa, mikä vuorostaan vähentää mahdollisia syyllisyydentunteita. Kaikkia ikäviä yksityiskohtia ei kuitenkaan tarvitse kertoa.
- Kuuntele keskeyttämättä, mitä lapsi sinulle kertoo ajatuksistaan ja tunteistaan. Korjaa vasta sen jälkeen lapsen mahdolliset väärinkäsitykset tapahtuneesta.
- Jos lapsi ei löydä sanoja kuvaamaan tunteitaan, auta häntä löytämään ne.
- Kohtaa kaikki lapsen kysymykset, vaikka kaikkiin ei löytyisikään vastausta.

- Lapsen suru on jaksottaista, ei jatkuvaa. Surun hetkiä tulee varsinkin hiljaisina hetkinä, esimerkiksi iltaisin.
- Rohkaise lasta ilmaisemaan tunteitaan esimerkiksi leikkimällä tai piirtämällä.
- Älä peitä liikaa omia tunteitasi.
- Anna lapselle aikaa ymmärtää.
- Tue lapsen turvallisuuden tunnetta ylläpitämällä arkirutiineja.
- Kerro päivähoitopaikkaan tai opettajille, mitä on tapahtunut, jotta lapsen mahdolliset reaktiot ymmärretään ja kohdataan oikein.
- Jos kriisi on kohdannut perhettä, vanhemmat eivät ehkä jaksa koko aikaa olla riittävästi lapsen tukena. Silloin lasta auttaa parhaiten, kun sopii jonkun lapselle turvallisen ja tutun aikuisen kanssa, että hän on läsnä ja tukena lapselle.

Milloin tarvitset muiden apua?

- Etsi muiden apua, jos vielä kuukauden kuluttua tapahtuneesta tunnet jotain seuraavista oireista:
- Olet jatkuvasti ahdistunut, masentunut ja jännittynyt.
- Jos unettomuus tai katkonainen uni on jatkuvaa.
- Et pysty keskittymään.
- Työntekosi ei suju, koulutyö ei suju.
- Sinulla on fyysisiä oireita, joihin ei löydy syytä.
- Sinulla ei ole ketään, jolle puhua.
- Ihmissuhteesi kärsivät, eristäydyt.
- Olet kadottanut elämänhalusi.
- Käytät liikaa lääkkeitä tai alkoholia.
- Sinulla on itsemurha-ajatuksia.
- Yllä mainitut reaktiot ovat tavallisia reaktiota epätavalliseen tilanteeseen. Vaikka ne tuntuvat raskailta ja ylipääsemättömiltä, ne helpottavat ajan myötä. Jos ne eivät laannu kuukauden sisällä tai jos ne voimistuvat, on hyvä ottaa yhteyttä tahoihin, jotka voivat auttaa.

Apua tarjolla Suomessa

- Tukenasi ovat terveyskeskukset ja sairaalat, kriisiryhmät, työterveyshuolto, sosiaalitoimistot, mielenterveystoimistot, perheneuvolat, seurakunnat, perheasiainneuvottelukeskukset, kriisikeskukset ja rikosuhripäivystys.

8. Keskeistä lainsäädäntöä

Perusopetuslaki 26§: Oppivelvollisuuden suorittaminen

Perusopetuslaki 29§: Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

Lastensuojelulaki 40§: Ilmoitusvelvollisuus

Rikoslaki 15 luku 10§: Rikoksesta ilmoittamatta jättäminen

Perusopetuslaki 40§: henkilötietojen salassapito ja käsittely

9. Puhelinnumeroita kriisitilanteeseen

Yleinen hätänumero: ambulanssi, palokunta, poliisi

112

Kun sairastut äkillisesti, toimi näin:

- Kun tilanne uhkaa henkeä, soita ambulanssi yleisestä hätänumerosta 112.
- Kun tarvitset päivystyksellistä hoitoa soita ensin **puhelinneuvontaan puh. 116117 tai hakeudu Päivystys, Kampus Pulssi, Riistakatu 23, Iisalmi**
- Kun olet vielä mukana työelämässä, ota yhteyttä omaan työterveyshuoltoon tai omaan esimieheesi, jonka luvalla voit mahdollisesti olla poissa töistä sovitun ajan

Päivystys	116117
Päivystävä lastensuojelun sosiaalityöntekijä	040-543 4935
Suun ja hampaiden terveydenhuolto, Iisalmi Myrkytystietokeskus	017 2724400 09 - 471 977, 0800 147 111
Sähkövika, Savon Voima Kaukolämpövika	0800-307400 0800307800
Iisalmen Vesilaitos, vikailmoitus	0400670455

10.Lähteitä ja linkkejä kriisien käsittelyyn

Suomen punainen risti, www.punainenristi.fi

Mielenterveysseura, www.mielenterveysseura.fi

Tietoa ja neuvoja traumaista:www.traumaterapiakeskus.com

<http://www.edu.fi/itsearviointi/suomi/lomake/index.html>

<http://www.stakes.fi/kouluterveys/>